

Cornips, L. en V. de Rooij 2010. Gefascineerd door Jongerentaal. *Neerlandia* 114, 2:34-35.

Gefascineerd door jongerentaal

Leonie Cornips (Meertens Instituut) & Vincent de Rooij (Amsterdam Institute for Social Science Research)

Waarom willen we steeds weer schrijven en lezen over jongerentaal en jongerencultuur en vooral over *straattaal*? Dat komt vooral door het beeld dat *straattaal* oproept. Er leven nu in het publieke debat hoofdzakelijk negatieve stereotiepe ideeën over *straattaal* en haar sprekers. Die ideeën worden geconstrueerd en gereproduceerd door taalkundig onderzoek (met name sociolinguïstiek), de media en het onderwijs. De ideeën zijn dat *straattaal* ‘van de straat is’, dat *straattaal* een afgebakend taalkundig object is dat afwijkt of verschilt van het Nederlands, dat *straattaal* een gebrekkig soort Nederlands is en dat de sprekers van *straattaal* sociaal afwijkende (bedreigende of gewelddadige) personen zijn.

Op verzoek van de interviewer, geeft Brian (pseudoniem, werkzaam als buurtvader in Amsterdam-Oost) een voorbeeld van *straattaal*:

[Interview 1: Stadsdeelkantoor Oost/Watergraafsmeer 5-11-2004 – Interviewer (I) (Birgit Reizevoort) interviewt Brian (B) (buurtvader/SUR/33jr)]

B Nou die is *spang* lekker ... nou ja, die van mij is *law*. Die is gek of *law*, dat zeggen ze hier, je kan ook gewoon zeggen die persoon is grappig (.) nooooh die *kill* is echt *law* die *kill* is echt *law* je kan ook zeggen, die *kill* is echt tof, hij is echt grappig.

Door *law* ‘tof’ en *kill* ‘jongen, man, kerel’ te gebruiken onderscheiden jongeren zich van het Nederlands dat een meerderheid spreekt, en construeren zij een eigen alternatieve ruimte waarin ze zich in eigen termen kunnen definiëren en beschrijven in plaats van dat anderen, bijvoorbeeld leden van de dominante, normatieve meerderheid, dat doen. Dat type Nederlands dat met name jongeren in de Randstad spreken, staat in de sociolinguïstische literatuur, in navolging van de taalkundige Appel, bekend als *straattaal*.

Commercie en media krijgen na de Tweede Wereldoorlog meer en meer belangstelling voor jongerencultuur. Kleding-, muziek- en media-industrieën pikken nieuwe ontwikkelingen in jeugdsubculturen op en zij ‘vermarkten’ die in aangepaste vorm aan een publiek dat niet alleen uit jongeren bestaat, maar uit allen die ooit jong zijn geweest en jong willen blijven. Dat is vervelend voor mensen binnen de subculturele jongerengemeenschappen die hun subculturele kapitaal op die manier steeds opnieuw onteigend zien. Een paradoxaal gevolg hiervan is dat die jongeren hun culturele eigenheid constant moeten vernieuwen om zichzelf te kunnen blijven. De talige eigenheid van subculturen heeft zich lang aan het proces van onteigening en vermarkting kunnen onttrekken, maar daarin is verandering gekomen met de doorbraak van hiphop als commercieel muziekgenre, eerst in de VS in de jaren tachtig, maar enige jaren later ook in Nederland. De gerapte taal in hiphopmuziek is een directe afspiegeling van radicaal creatieve taalpraktijken onder jongeren. Met name door lexicale innovatie en lexicale ontleuning uit het Engels en migrantentalen

houden ze de mainstreamstandaardtaal op afstand en daarmee op symbolische wijze ook de mainstreamsprekers van die standaardtaal.

De stoere, kritisch-eigenzinnige, tegendraadse en soms ook gewelddadige uitstraling van Nederlandstalige rapteksten blijkt een grote aantrekkingskracht te hebben op jongeren die zelf niet actief zijn in de rapscene, maar wel dezelfde principes van lexicale innovatie en ontlening toepassen in hun dagelijkse taalgebruik. Het Nederlands dat hiervan het product is, wordt vaak aangeduid als *straattaal* en is onderwerp van discussie in de media en het onderwijs, maar ook in wetenschappelijk onderzoek. Dat met name jongeren in de meertalige multiculturele steden een eigen alternatieve vorm van het Nederlands cultiveren waarin directe invloeden uit Sranan, Arabisch, Berber en Turks te horen zijn, is niet verwonderlijk. Vijftig tot zestig procent van de jongeren in de grote steden heeft immers één of twee ouders die niet in Nederland zijn geboren en zijn meestal tweetalig opgegroeid. Wel verwonderlijk is dat die jongerenvarianten van het Nederlands de afgelopen jaren zo enorm veel interesse hebben gewekt. Jongerentaal is immers van alle tijden, maar voor 1990 waren journalisten en onderzoekers er niet echt mee bezig. Dat veranderde toen in de jaren negentig migratie en integratie hot topics werden in het politiek-maatschappelijk debat. Veel politici zagen in de veronderstelde slechte beheersing van het Nederlands onder minderheden de belangrijkste oorzaak van achterblijvende schoolprestaties en bovengemiddelde werkloosheid onder die groepen. *Straattaal*, vaak gezien als een verloederde en verarmde variant van het Nederlands, vervulde en vervult nog steeds een belangrijke rol in dat vertoog: het wordt gezien als symptoom en oorzaak van haperende integratie van migranten en hun nakomelingen. De naam *straattaal* roept dat beeld mede op. Maar het is heel belangrijk te benadrukken dat we tot nu toe niet weten wat voor talig object *straattaal* is: we weten nog te weinig over de talige kenmerken en over de sprekers van *straattaal*. In feite is de term *straattaal* door Appel gereserveerd voor het gebruik van 'vreemde' woorden in het Nederlands van jongeren (zoals in het eerste interviewfragment). Maar ook volwassenen gebruiken 'vreemde', bijvoorbeeld Engelse, woorden in hun Nederlands.

De naam *straattaal* is dus, om diverse redenen, problematisch. Hij is verzonnen en geïntroduceerd in de media en het onderzoek door een taalkundige en niet door de sprekers zelf. Voor de introductie van het label *straattaal* benoemden de jongeren wat zij zelf spraken, als *jongerenomgangstaal*, *de taal die jongeren verstaan*, *hoe jongeren met elkaar praten*, *de taal van jongeren onder elkaar* en *de taal die vrienden spreken en ouders niet kunnen verstaan*. Die benamingen laten zien dat jongeren eind jaren negentig geen eigen naam hadden voor hun variant van het Nederlands, zoals ook Brian verwoordt in het onderstaande fragment:

[Interview 2: Steve Bikoplein, Amsterdam 10-05-2006 – Birgit (I) interviewt Brian (B)
(buurtvader/SUR/33jr)]

- B wat is echt straattaal (.) kijk eigenlijk kan je zeggen heeft nu pas een naam gekregen straattaal wij zagen het vroeger niet als straattaal vroeger was het gewoon onze taal
- I ja
- B ze hebben nu een benaming d'r aan gegeven sinds kort
- I wie heeft dat gedaan
- B ja wie heeft dat gedaan weet ik *niet* maar het is gewoon een benaming gegeven
- I ja
- B gewoon op een gegeven moment een eigen een echte taal uh een echte taal werd gezien weet je wel
- I hm-hm

B en is het genoemd straattaal maar vroeger was dat het was er vroeger ook al maar we noemden het geen straattaal zo spraken mensen gewoon he tegen elkaar die die die uh die daar woonden

Dus aan de ene kant is er de classificatie van *straattaal* uit de taalkundige literatuur, aan de andere kant de classificatie van *straattaal* door de sprekers zelf. Vooral de laatste jaren is er sprake van een complexe wederzijdse beïnvloeding van de betekenissen die onderzoekers, media, onderwijs en sprekers van *straattaal* aan de term *straattaal* geven.

In taalkundig onderzoek en in de media komt het gebruik van het label *straattaal* voort uit de behoefte om jongerenvariëteiten te beschouwen als een uniforme, concrete entiteit die vastgelegd of gecodificeerd moet worden. Dit is vooral te zien aan de vele lijstjes *straattaalwoorden* in de media, scripties van studenten en taalkundige publicaties en aan het verschijnen van woordenboeken *straattaal*. Het verlangen *straattaal* als aparte talige code vast te leggen is vooral ook op het internet waar te nemen: er bestaan diverse sites en forums waar lexicale items bij elkaar gebracht worden en waar gediscussieerd wordt over wat wel en niet mag doorgaan voor *straattaal* en ook wie *straattaal* wel of niet mag gebruiken.

Een tweede consequentie van de introductie van het label *straattaal* is dat het door de samenstelling met *taal* de indruk wekt alsof de jongeren een *taal* spreken die volledig anders is dan het Nederlands. Dat blijkt ook uit de onderzoekspraktijk van taalkundige onderzoekers als Appel, die jongeren gevraagd hebben om Nederlandse woorden schriftelijk te ‘vertalen’ in *straattaal*.

Een derde consequentie van de naamgeving *straattaal* is dat het suggereert dat *straattaal* een soort gebrekkig of in elk geval deviant Nederlands is. Het wordt geassocieerd met een niet-succesvolle twee- of meertalige verwerving van het Nederlands. Ten slotte leidt het label *straattaal* ertoe dat bepaalde negatieve kenmerken toegeschreven aan *straattaal* ook vrijwel automatisch toegeschreven worden aan de sprekers. Zo is *straattaal* door Mieke Zijlmans in *Taalschrift* (2004) beschreven als een taal met ‘duistere’ en ‘onverstaanbare’ woorden die ‘luidkeels’ ten gehore worden gebracht en zijn de sprekers ervan hardhandig en bezorgen zij anderen een onveilig gevoel in openbare ruimtes. Op die wijze vindt een transformatie van talige verschillen naar sociale contrasten plaats.

Uit toekomstig etnografisch en taalkundig onderzoek zal moeten blijken of en hoe *straattaalsprekers* *straattaal* gebruiken in contacten met echte buitenstaanders, zoals dominant Nederlandssprekende docenten, en of in dat soort contacten ruimte is voor het heronderhandelen van negatieve stereotypen over *straattaal* en *straattaalsprekers*. Toekomstig onderzoek zou ook duidelijk moeten maken hoe *straattaalsprekers* gestileerde vormen van andere talige varianten, zoals stadsdialecten, inzetten om verzet te plegen tegen of commentaar te leveren op buitenstaanders. Tot slot is het belangrijk om empirisch vast te stellen of en in welke mate *straattaalsprekers* in staat zijn te wisselen tussen *straattaal* en dominant Nederlands om op die manier negatieve stereotypering te ontlopen binnen institutionele settings als scholen, waar dominant Nederlands de norm is.

Bijbehorende tekening: NvN2_lc_vdr_jongerentaal_afb_tekening, zonder bijschrift